

Галицька М.М.

Реалізація компетентнісного підходу у формуванні комунікативної
культури майбутніх фахівців

У статті окреслено компетентнісний підхід в освіті, у якому системо утворювальною освітньою метою визнають формування в молодого покоління здатності до ефективної дії; проаналізовано зміст понять «компетентність» та «компетенція», показано, що в науковій літературі існують різні тлумачення цих понять, хоча, іноді, вони ототожнюються; визначено складові комунікативної компетентності майбутніх фахівців: іншомовну комунікативну компетенцію; професійну компетенцію; стратегічну та соціальну компетенції

Ключові слова: компетентність; компетенція; комунікативна компетентність; комунікативна культура; компетентнісний підхід.

Галицкая М.М.

Реализация компетентностного подхода в формировании
Коммуникативной культуры будущих специалистов

В статье обозначены компетентностный подход в образовании, в котором системо образующим образовательной целью признают формирования у молодого поколения способности к эффективному действию; проанализировано содержание понятий «компетентность» и «компетенция», показано, что в научной литературе существуют различные толкования этих понятий, хотя, иногда, они отождествляются; определены составляющие коммуникативной компетентности будущих специалистов: иноязычную коммуникативную компетенцию; профессиональную компетенцию; стратегическую и социальную компетенции.

Ключевые слова: компетентность; компетенция; коммуникативная компетентность; коммуникативная культура; компетентностный подход.

M. Halytska

Realizing of the competency approach of communicative culture of the future
specialists

The article deals with the competency approach to the formation of educational content, in which system-educational purposes is recognized the formation of the younger generation capacity for effective action; the meaning of «competence» and «competencies» is analyzed, showed that in the literature the reare different interpretations of these concepts, although sometimes they are identified; defined the components of communicative competence of future specialists: foreign language communicative competencies; professional competencies; strategic and social competencies.

Keywords: competence; competencies; communicative competence; communicative culture; competence approach.

Компетентнісний підхід в освіті, у якому системо утворювальною освітньою метою визнають формування в молодого покоління здатності до ефективної дії, заснованої на загальнолюдських етичних нормах, сьогодні набуває в світі дедалі більшого поширення

Головне завдання освіти сьогодні – навчити молодих людей творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян, послідовно та поетапно створювати умови для набуття особистістю життєво важливих компетенцій. Саме вони забезпечують майбутніх фахівців ринку праці вмінням орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, ринку праці, сприяють подальшому здобуттю освіти. Вважаємо, що однією із важливих професійних якостей майбутнього фахівця є комунікативність («комунікативна компетентність»). А відтак, мета статті полягає в обґрунтуванні реалізації компетентнісного підходу щодо формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що в науковій літературі існують різні тлумачення понять «компетентність» та «компетенція», іноді вони ототожнюються.

Аналіз наукової літератури [1; 2; 4; 6; 13; 14; 15; 17; 6] дозволив виділити основні змістові характеристики та відмінності понять «компетентність» та «компетенція».

Поняття «компетенція» розглядається як:

- сукупність, коло повноважень будь-якої установи або особистості;
- галузь, коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний;
- коло питань, в яких особистість володіє знаннями, які необхідні для здійснення її діяльності.

Поняття «компетентність» розглядається як:

- здатність особистості, яка володіє фундаментальними знаннями в певній галузі;
- здатність особистості, яка володіє компетенцією в близькій для неї соціально-значущій сфері діяльності;
- знання, уміння та навички, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності.

Таким чином, «компетентність» є більш широким поняттям, яке характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, уміннями та навичками, що дозволяють їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку. Компетентний спеціаліст, який не має необхідних компетенцій, що притаманні його професії, не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати. З цього випливає, що компетентність того, хто навчається, є основним якісним показником

освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається через здобуття ним необхідних компетенцій, які складають освітню мету професійної підготовки спеціаліста. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися саме такої точки зору.

На думку Н.М. Бібік, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, О.В. Овчарук поняття «компетентність» має дидактичну специфіку й розглядається як педагогічна категорія, яка може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат – результат освіти. Однак термін «компетенція» використовується в лінгвістиці й методиці викладання іноземних мов з 1965 року. Він був започаткований М. Хомським і означав здатність, яка необхідна для виконання переважно мовної діяльності в рідній мові. Тому не випадково лінгвісти частіше вказують на відповідну компетенцію, яка належить мовній особистості, психологи наголошують на компетентності як психологічному новоутворенні особистості.

Незаперечним є факт, що найбільш важливою якістю компетентного фахівця є комунікативність, що передбачає здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних стосунків.

У вузькому розумінні під комунікативністю («комунікативною компетентністю») розуміють здатність організовувати інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з врахуванням стосунків між ними [9]. Сучасні ж трактування поняття «комунікативна компетентність» різними науковцями розбігаються.

Є.С. Кузьміна та В.Є. Семенов розглядають поняття «комунікативної компетентності» як вміння орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та чуттєвому досвіді індивіда; здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими, завдяки розумінню себе та оточуючих, враховуючи зміну психічних станів, міжособистісних стосунків та умов соціального оточення [8, 23].

С.С. Макаренко під «комунікативною компетентністю» розуміє вміння особистості спілкуватися з різними людьми, в середовищі яких вона проживає і працює; проте це не тільки вміння спілкуватися, правильно оформляти думку в усній та письмовій формах, але й уміння шукати і знаходити компроміс, поважати думки інших людей [10, 105].

У своєму дослідженні під комунікативною компетентністю майбутніх фахівців будемо розуміти інтегральну якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви у професійній діяльності.

Комунікативна компетентність є важливою якістю майбутнього фахівця взагалі, а тому вважаємо за необхідне визначити її складові компетенції. До складових компетенцій комунікативної компетентності майбутнього фахівця віднесено:

- іншомовну комунікативну компетенцію;
- професійну компетенцію;
- стратегічну компетенцію;
- соціальну компетенцію.

Розкриємо їх зміст.

1. Іншомовна комунікативна компетенція майбутнього фахівця розглядається, з одного боку, як здатність здійснювати іншомовне спілкування, тобто передавати і обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками спілкування, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування, а з іншого – як готовність студентів до іншомовного спілкування. Звідси виходить, що іншомовна комунікативна компетенція не є особистісною характеристикою; її сформованість визначається у процесі спілкування. Виходячи з того, що іншомовна комунікативна компетенція є складним, системним утворенням, в її структурі можна виділити окремі компоненти: мовний, мовленнєвий, соціокультурний та інтеркультурний.

2. Професійна компетенція визначається нами як сукупність фахових знань, умінь і навичок, опанування спеціальних термінів, розуміння проблеми фахової діяльності, загальної культури спеціаліста, спосіб його професійного мислення. Адекватне уявлення студента про майбутню професію впливає на його ставлення до навчання. Чим більше він знає про професію, тим більш позитивним є його ставлення до навчання. Проблема професіоналізму, професійної компетенції пов'язана ще з одним соціально-психологічним феноменом – конкурентноздатністю спеціаліста. Знання сьогодні є єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з рівняння конкуренції. Професіоналізація навчання взагалі, іншомовного спілкування зокрема, головною метою висуває підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності й професійного пізнання.

3. Стратегічна компетенція передбачає здатність використовувати вербальні та невербальні комунікативні стратегії для обміну інформацією, компенсувати нерозуміння, незнання мовного коду.

4. Соціальна компетенція передбачає бажання та готовність вступати у взаємодію, а також співпереживання й уміння орієнтуватися в ситуаціях соціального спілкування.

Сьогодні також немає сумніву в тому, що компетентнісний підхід – не лише один з тих чинників, що сприяють модернізації змісту освіти. Слід зазначити, що він лише доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей. Таким чином, під комунікативною компетентністю студентів вищих навчальних закладів розуміється інтегральна якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви в професійній діяльності. Вважаємо, що комунікативна компетентність сприяє особистому успіхові та дасть змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах.

ДЖЕРЕЛА

1. Афанасьев В.Г. Функциональная неграмотность и профессиональная некомпетентность как факторы риска современной цивилизации / В.Г. Афанасьев– Л.: НИИ НОВ, 1992. – 60 с.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під. заг. ред. О.В. Овчарук. – "К.І.С.", 2004. – С. 47 - 53.
3. Бодалев А.А. Психология новой эры: компетентность или беспомощность / А.А. Бодалев– Режим доступа: <http://psy.1september.Ru/2001/47/45.htm>.
4. Большой толковый словарь иностранных слов в трех томах / Сост. М.А. Надель-Червинская, П.П. Червинский. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – Т.2. – 544 с.
5. Ворошилов В.В. Проектирование в системе повышения квалификации работников образования (на материале деятельности Пермского областного ИПКРО) / В.В. Ворошилов – Пермь, 1999. – 56 с.
6. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя - М.: Просвещение, 1991. – 219 с.
7. Козак С.В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського/С.В.Козак – О., 2001. – 20 с.
8. Коллектив. Личность. Общение: словарь социально-психологических понятий (под ред. Е.С. Кузьминой и В.Е. Семенова) / Е.С. Кузьминой, В.Е. Семенова– Л.: Лениздат, 1988. – С. 54.
9. Краткий психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – С. 156.
10. Макаренко С.С. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності учителя: Дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07. /С.С. Макаренко – К., 2001. — 180 с.
11. Малиновська Г.В. Особливості формування іномовної комунікативної компетенції майбутнього економіста в процесі його професійної підготовки /Г.В.Малиновська// Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. - №5. – 2002. – С. 108-117.
12. Мижериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую профессию: Учебное пособие для студентов / В.А. Мижериков, М.Н. Ермоленко – М., 1999. – 288 с.
13. Новийтлумачний словник української мови у трьох томах / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Аконтіт, 2003. – Т.1. – 926 с.
14. Ожегов С.И. Словарь русского языка /С.И. Ожегов– М.: Русский язык, 1984. – 798 с.
15. Словник української мови: в 10 Т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т.4. – 1624с.
16. Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект): Дис. ...д-ра психол. наук / В.А. Семиченко – К., 1992. – 432 с.

17. Чошонов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие / М.А. Чошонов – М.: Народное образование, 1996 – 160 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Afanas'ev V.G. Funkcional'naja negramotnost' i professional'naja nekompetentnost' kak faktory riska sovremennoj civilizacii / V.G. Afanas'ev–L.: NII NOV, 1992. – 60 s. (in Russian)
2. Bibik N.M. Kompetentnisnyi pidkhd: refleksyvnyi analiz zastosuvannia / N.M. Bibik // Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvitoi polityky / Pid. zah. red. O.V. Ovcharuk. – "K.I.S.", 2004. – S. 47 - 53. (in Ukrainian)
3. Bodalev A.A. Psihologija novoj jery: kompetentnost' ili bezpomoshhnost' / A.A. Bodalev– Rezhim dostupu: <http://psy.1september.Ru/2001/47/45.htm>. (in Russian)
4. Bol'shoj tolkovyj slovar inostrannyh slov v treh tomah / Sost. M.A. Nadel'-Chervinskaja, P.P. Chervinskij. – Rostov-na-Donu: Feniks, 1995. – T.2. – 544 s. (in Russian)
5. Voroshilov V.V. Proektirovanie v sisteme povyshenija kvalifikacii rabotnikov obrazovanija (na materiale dejatel'nosti Permskogo oblastnogo IPKRO) / V.V. Voroshilov – Perm', 1999. – 56 s. (in Russian)
6. Zimnjaja I.A. Psihologija obuchenija inostrannym jazykam v shkole / I.A. Zimnjaja - M.: Prosveshhenie, 1991. – 219 s. (in Russian)
7. Kozak S.V. Formuvannia inomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv morskoho flotu: Avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Pivdenoukrajnskyi derzhavnyi pedahohichnyi un-t im. K.D. Ushynskoho/S.V. Kozak – O., 2001. – 20 s. (in Ukrainian)
8. Kollektiv. Lichnost'. Obshhenie: slovar social'no-psihologicheskikh ponjatij (pod red. E.S. Kuz'minoj i V.E. Semenova) / E.S. Kuz'minoj, V.E. Semenova–L.: Lenizdat, 1988. – S. 54. (in Russian)
9. Kratkiy psihologicheskij slovar / Pod red. A.V. Petrovskogo, M.G. Jaroshevskogo. – M.: Politizdat, 1985. – S. 156. (in Russian)
10. Makarenko S.S. Psykholohichni umovy rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti uchytelia: Dys. ...kand. psyhol. nauk: 19.00.07. /S.S. Makarenko – K., 2001. — 180 s. (in Ukrainian)
11. Malynovska H.V. Osoblyvosti formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnoho ekonomista v protsesi yoho profesiinoi pidhotovky /H.V. Malynovska// Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. Naukovometodychni zhurnal. - №5. – 2002. – S. 108-117. (in Ukrainian)
12. Myzherykov V.A., Ermolenko M.N. Vvedenye v pedahohycheskuiu professyiu: Uchebnoe posobyje dlja studentov / V.A. Myzherykov, M.N. Ermolenko – M., 1999. – 288 s. (in Russian)
13. Novyi tлумachnyi slovnyk Ukraïnskoi movy u trokh tomakh / Uklad. V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. – K.: Akonit, 2003. – T.1. – 926 s. (in Ukrainian)

14. Ozhegov S.I. Slovar' rus'kogo jazyka /S.I. Ozhegov– M.: Russkij jazyk, 1984. – 798 s. (in Russian)
15. Slovnyk Ukrainskoi movy: v 10 T. – K.: Naukova dumka, 1973. – T.4. – 1624s. (in Ukrainian)
16. Semychenko V.A. Kontseptsyia tselostnosti y ee realizatsyia v professyonalnoi podhotovke budushchyykh uchytel'ei (psykholohopedahohycheskyi aspekt): Dys. ...d-ra psykhol. nauk / V.A. Semychenko – K., 1992. – 432 s. (in Russian)
17. Choshonov M.A. Gibkaja tehnologija problemno-modul'nogo obuchenija: Metodicheskoe posobie / M.A. Choshonov – M.: Narodnoe obrazovanie, 1996 – 160 s. (in Russian)

1. Afanas'ev V.G. Functional illiteracy and professional incompetence as risk factors of modern civilization / V.G. Afanas'ev – L.: NII NOV, 1992. – 60 p. (in Russian)
2. Bibik N.M. Competence approach: a reflexiv eanalysis of the application / N.M. Bibik // Kompetentisnyy pidkhid u suchasnyy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: Biblioteka z osvith'oyipolityky / Pid. zah. red. O.V. Ovcharuk. – "K.I.S.", 2004. – P. 47 - 53. (in Ukrainian)
3. Bodalev A.A. Psychology of a new era: competence or helplessness / A.A. Bodalev – Rezhim dostupu: <http://psy.1september.Ru/2001/47/45.htm>. (in Russian)
4. Great Dictionary of foreign words in three volumes / Sost. M.A. Nadel'-Chervinskaja, P.P. Chervinskij. – Rostov-na-Donu: Feniks, 1995. – T.2. – 544 p. (in Russian)
5. Voroshilov V.V. Designing in system of training the education workers / V.V. Voroshilov – Perm', 1999. – 56 p. (in Russian)
6. Zimnjaja I.A. Psychology of learning foreign languages at school / I.A. Zimnjaja - M.: Prosveshhenie, 1991. – 219 p. (in Russian)
7. Kozak S.V. The formation of foreign communicative competencies of future Navy specialists: Avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Pivdenoukrayins'kyy derzhavnyy pedahohichnyy un-t im. K.D. Ushyns'koho / S.V. Kozak – O., 2001. – 20 p. (in Ukrainian)
8. The team. Personality. Communication: Dictionary of socio-psychological concepts (podred. E.S. Kuz'minoy i V.E. Semenova) / E.S. Kuz'minoy, V.E. Semenova – L.: Lenizdat, 1988. – P. 54. (in Russian)
9. Short psychological dictionary / Pod red. A.V. Petrovskogo, M.G. Jaroshevskogo. – M.: Politizdat, 1985. – P. 156.(in Russian)
10. Makarenko S.S. Psychological conditions of development of communicative competence of the teacher: Dys. ...kand. psykhol. nauk: 19.00.07. / S.S. Makarenko – K., 2001. — 180 p. (in Ukrainian)
11. Malynovs'ka H.V. Features of formation of foreign language communicative competence of future economists in the process of training /H.V. Malynovs'ka // Pedahohika i psykholohiya profesiynoyi osvity. Naukovo-metodychnyy zhurnal. - №5. – 2002. – P. 108-117. (in Ukrainian)

12. Mizherikov V.A., Ermolenko M.N. Introduction to the teaching profession: Handbook for Students / V.A. Mizherikov, M.N. Ermolenko – M., 1999. – 288 p. (in Russian)
13. New Dictionary of the Ukrainian language in three volumes /Uklad. V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. – K.: Akonit, 2003. – T.1. – 926 p. (in Ukrainian)
14. Ozhegov S.I. Dictionary of Russian language / S.I. Ozhegov – M.: Russkij jazyk, 1984. – 798 p. (in Russian)
15. Dictionary of Ukrainian language: 10 V. – K.: Naukova dumka, 1973. – T.4. – 1624 p. (in Ukrainian)
16. Semichenko V.A. The concept of integrity and its implementation in the training of future teachers (psycho-pedagogical aspect): Dys. ...d-ra psykhol. nauk / V.A. Semychenko – K., 1992. – 432 p. (in Russian)
17. Ter-Minasova S.G. Language and Intercultural Communication: a tutorial – M.: Slovo / Slovo, 2000. – 264 p. (in Russian)
18. Choshonov M.A. Flexible technology problem-learning module: Methodological book/ M.A. Choshonov – M.: Narodnoe obrazovanie, 1996 – 160 p. (in Russian)

Mayya M. Halytska

PhD in pedagogics, senior researcher of Osvitology Lab
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

REALIZING OF THE COMPETENCY APPROACH OF COMMUNICATIVE CULTURE OF THE FUTURE SPECIALISTS

The article deals with the competency approach to the formation of educational content, in which system-educational purposes is recognized the formation of the younger generation capacity for effective action. The main task of education today - to teach young people creatively and productively interact with society and thus achieve the status of full and competent citizens consistently and gradually create the conditions for acquiring individual vital competencies. They provide our future specialists of the labor market oriented skills in today's society, cyberspace, labor market, promote further education. We believe that one of the most important professional qualities of future specialist is communicative («communicative competence»).

The author analyzed the meaning of «competence» and «competencies», showed that in the literature there are different interpretations of these concepts, although sometimes they are identified.

The author defines communicative competence of future specialists as integral quality of personality that are inherent in a common culture of communication and its specific manifestations in professional activities. It is defined the components of communicative competence of future specialists: foreign language communicative competencies; professional competencies; strategic and social competencies.

Thus, under the communicative competence of students of higher institutes refers to integrated quality individual, which synthesizes a general culture of communication and its specific manifestations in professional activities. We believe that communicative competence promotes personal success and will enable the individual to participate effectively in many social spheres.